

VILKO UKMAR (1905. – 1991.)

**Skladatelj i glazbeni povjesničar, muzikolog, pravnik i
pedagog, publicist, kritičar i estetik
s izrazitim kršćanskim etosom**

FRANC KRIŽNAR

POSTOJNČAN, SKLADATELJ I MUZIKOLOG VILKO UKMAR (ROĐ. 10. VELJAČE 1905.) BIO JE SVESTRANA GLAZBENA OSOBA I BAVIO SE BROJNIM GLAZBENIM PRAKSAMA. PREMDA DIPLOMIRANI PRAVNIK, GLAZBA MU JE BILA UVIJEK NA PRVOME MJESTU. ALI NE SAMO UMJETNOST, STVARALAŠTVO, KOMPOZICIJA, VEĆ I (GLAZBENA) PEDAGOGIJA I ZNANOST. U OVIM DISCIPLINAMA BIO JE JOŠ FILOZOF I ESTET, ESEJIST I KRITIK, A PRATIO JE SVE – OD OSNOVNE FILOZOFIJE GUIDA ADLERA I MAXA DVORŽAKA, PREKO SLOVENACA FRANCETA VEBERA I STANKA VURNIKA, DO IZIDORA CANKARA. SVOJOM GLAZBOM (TRI ORKESTRALNE SIMFONIJE, KOMORNOM I KLAVIRSKOM GLAZBOM, SOLOPJESMAMA I ZBORIMA TE BALETNOM GLAZBOM) UKMAR JE IZGRADIO SVOJ SASVIM VLASTITI FILOZOFSKI MOTO: "PO PUTU LJEPOTE KA ISTINI«. PORED BROJNIH NAGRADA I PRIZNANJA, ZA SVOJ JE ŽIVOTNI RAD PRIMIO NAJVIŠU NACIONALNU *PREŠERENOVU* NAGRADU (1985.). UKMAR JE UMRO U KAMNIKU (24. LISTOPADA 1991.), A POKOPAN JE U OBITELJSKOM GROBU NA LJUBLJANSKIM ŽALAMA.

Portret Vilka Ukmara, ulje, Lojze Perko, 1943.
(privatna zbirka; Veronika Perko, Kamnik).

Kao skladatelj, ovaj glazbeni stvaralac pripada među najznačajnije slovenske glazbene autore druge polovice 20. st. To dokazuju njegova brojna i različita djela, kao što su npr. orkestralna glazba (3 *simfonije*), komorna i klavirska glazba, solopjesme, zbarska i baletna glazba. U svome skoro devedesetgodišnjom životu slovio je za jednog od vodećih slovenskih esteta u svoga vremena.

Umjetnikov pedagoški i znanstveni rad ostavio je snažnu prekretnicu u razvoju i uspjesima slovenske glazbe 20. st. Ukmar je s vlastitim glazbenim opusom i radom u glazbenoj znanosti, osobito još kao glazbeni povjesničar-muzikolog i estet-pedagog, ostavio neku vrstu neformalne »škole«. Njegova elokventna predavanja na ljubljanskoj Akademiji za glazbu i na Odeljenju za muzikologiju ljubljanskog Filozofskog fakulteta (oboje u okvirima Univerziteta u Ljubljani) bila su često ljudski pogodena i filozofski podržana. Bilo je moguće prepoznati da se u svim oblicima mnogostrukih Ukmarovih aktivnosti kriju slična htijenja. Od njegovog prerano preminulog mentora i prijatelja, slovenskog etnologa, povjesničara umjetnosti i glazbenog povjesničara Stanka Vurnika (1898. – 1932.) Ukmar je preuzeo gotovo grčevito traženje životnog značenja i važnost umjetnosti općenito (Andrej Rijavec). Ova se pak temeljila na tzv. Veberovoj (France Veber, 1890. – 1975.) filozofskoj školi.

Takva i slična pitanja Ukmar je razlagao kao profesor za glazbenu povijest u Ljubljani. Njegovi studenti (među koje se i sam svrstavam) se sa užitkom sjećaju blještavih predavanja, ljudski pogodnih i filozofski utemeljenih, u kojima je otkrivao razvoj glazbene umjetnosti i one skrivene silnice koje su formirale izraz u pojedinim razdobljima – od antike do moderne. Kod njega glazbena povijest nije bila suhoparno nabranje godišnjica i podataka, nego spoznanja napornog, a privlačnog puta ljudskog duha u stvaranju kreacija u pojedinim vremenskim razdobljima; uz ovo još traženje biti i smisla djelatnosti umjetnosti u pedagogiji i znanosti.

ŽIVOT I ŠKOLOVANJE

Rođen je 10. veljače 1905. u Postojni kao sin općinskog tajnika Franca i majke Dragotine (rod. Juvanec). Ukmarova se obitelj prije Vilkovog rođenja sa četvero djeca preselila u Postojnu s gorenjskog Bleda. Uskoro nakon toga umro je prvorodeni sin Alojz, a roditelji su se razveselili što su u istoj godini dobili sina Vilka. Ali ta sreća nije trajala dugo jer 1907., kada je Vilku bilo dvije godine, umro je otac. Ostavio je siromašnu obitelj. Pored majčine elementarne brige za opstanak pomogao joj je i brat Jožef Juvanec, svećenik-dekan u Cerkljici. Vilko je osnovnu školu pohađao u rodnoj Postojni (1911. – 1915.), a gimnaziju u Škofijski gimnaziji / Biskupskoj gimnaziji u Šentvidu iznad Ljubljane (1915. – 1923.); opet uz ujakuovu pomoć. Tamo je dobio i prve glazbene poduke i pobude od češkog emigranta, svećenika i glazbenika Vojteha Hybašeka. Općenito su Vilka najviše zanimale školske djelatnosti, a posebno glazba. Ovdje se po prvi put susreo s njom, a kasnije je završio studij klavira, a svirao je i violončelo. Uz to je, po želji ujaka Jože, nakon mature upisao pravni fakultet u Ljubljani (1924. – 1928.), gdje je 1931. i diplomirao.

Uz to je pohađao i ljubljanski glazbeni Konzervatorij (1924. – 1930.). Ovdje su već nastajale njegove prve skladbe: 4. nagradom nagrađeni *zbor Motto* (na tekst O. Župančiča u časopisu *Zbori*), *solopjesma*, klavirske i zvorske skladbe (za *Akademski pevski zbor Franceta Marolta*), scenske glazbe za Grumov *Dogodek v mestu Gogi / Dogadaj u gradu Goga* (1931.) i Klubusov *Praznik cvetočih češenj / Blagdan bujnih*

trešanja (1933.). Skladanjem je Ukmar u ono vrijeme i preživljavao.

Nakon (prve) ljubljanske diplome Ukmar odlazi u Beč. Godine 1931. i 1932. je tri semestra slušao predavanja na Novom bečkom konzervatoriju: kontrapunkt i kompoziciju kod Ivana Langstrotha, a klavir privatno kod Waltera Brichta. Kod obojice je bio pohvaljen za svoje skladbe, nadarenost i ustrajnost. Bilo mu je 26 godina. Te godine (1932.) umro je Stanko Vurnik i Ukmar se vratio u Ljubljano. Umjesto njega je preuzeo rad na području glazbene povijesti, kritike i estetike: postao je glazbeni kritičar časopisa *Slovenec / Slovenac* (1932. – 1939.), profesor za glazbenu povijest i estetiku na konzervatoriju (1934. – 1943.) i direktor Opere (1939. – 1945.). U godinama od 1932. do 1934. dodatno se obrazovao na zagrebačkoj Glazbenoj akademiji. Godine 1937. izdao je studijsku skriptu u dva toma, prvi slovenski svojevrsni povijesni pregled glazbene umjetnosti. Iz tog vremena su i dva njegova veća glazbena djela: *Sonata* za klavir (1932.) i *Godaćki kvartet br. 1* (1933.).

Zbog grčevitoga zagovaranja kršćanskog etosa – iako je ljubljanska Opera čitavo ratno vrijeme (1941. – 1945.) bila »njegova« i neke vrste neformalno utočište brojnih obojaca (OF je Oslobođena fronta), pripadnika i istomišljenika te suradnika partizanskog otpora – nakon Drugoga svjetskog rata, 1946. godine, Ukmar su uklonili s ovog mjesta te se vratio među pedagoške (su)radnike. Na AG bio je najprije vođa knjižnice, od 1947. do 1948. predavač, od 1948. do 1951. docent, te od tada do 1961. izvanredni, a od 1961. do 1975. redoviti profesor za glazbenu povijest

i kompoziciju. Umirovljen je u 70. godini života. Od 1962. sve do 1979. dodatno je predavao predmete na Odeljenju za muzikologiju FF UL: *Razvoj glazbe od početka*, *Uvod u razumjevanje glazbenog stila*, *Uvod u stil glazbe*. Ukmar je u prvim desetljećima svoje aktivnosti bio i predsjednik staleškog *Društva slovenskih skladatelja*.

S prvom suprugom, glumicom Milevom Ukmar (rođ. Boltar; 1906. – 1971.), imao je sina Kristijana (rođ. 1939.). Vilko Ukmar ponovno se oženio 1981. godine kćerkom obiteljskog prijatelja, akademskog slikara Lojzeta Perka, s Veronikom Perko u Kamniku, u Školskoj ul. 6. Tamo je zadnja tri mjeseca i živio te je 24. rujna 1991. zaključio svoj ovozemaljski opus. Pokopan je na ljubljanskim Žalama u obiteljskom grobu. Još jedno Ukmarevo spomen-obilježje postavljeno je na Oraženovoju ul. 3 u Ljubljani, gdje je sada sjedište SVIZ (odnosno Sindikat odgoja, obrazovanja, znanosti i kulture) Slovenije: »U toj kući je u godinama 1937.-1991. živio i ostvario sve svoje značajne glazbene i znanstvene radove slovenski skladatelj i muzikolog prof. Vilko Ukmar« (Glasbena matica Ljubljana, Društvo slovenskih skladateljev, Sindikat vzgoje, izobraževanja, znanosti in kulture Slovenije, 2006.).

GLAZBENI OPUS

Skladateljeva glazba je vukla korijene iz glazbene romantike, a kasnije i iz ekspresionističkih i dodekafonskih glazbenih sredstava. Od njegovih stvaralačkih početaka zanimljiva je u tom pogledu orkestralna *Slovenska uvertura* (1932.). Od orkestralnih radova su najistaknutije sve tri *Simfonije*: 1957., 1962. i od 1967. do 1969.

Ukmar V., *Treća simfonija*, 1967. – 1969., Ed. DSS 414, rukopis početka 1. stava (GZ NUK; s dopuštenjem sina Kristijana Ukmara, Ljubljana, Gradišče-Škofljica).

Kasnije su sve tri izašle na digitalnom disku *Ars Slovenica* (DSS i RA SLO, 2018.). Od scenske glazbe tu su glazba za: plesnu pantomimu *Kitajski slavček/ Kineski slavulj* (1953.), baleti *Lepa Vida* (1955.) i *Godec/Muzikaš* (1963.). Za posljednjeg je Ukmar 1967. primio *Nagradu Prešerenovog sklada*. Djelo je doživjelo premijeru 29. lipnja 1966. na baletnom bienalu u ljubljanskim *Križankama*. Ljubljanskom operno-baletnom orkestru dirigirao je Danilo Švara, a skladatelj Ukmar je svoje djelo popratio sljedećim riječima:

»Novi balet Godec iznutra je ideološki vezan uz Lepu Vidu.« Njegov organski nastavak. Idejni motiv je isti u oba djela, oba govore o čežnji za osobnom srećom čovjeka koji ima ciljeve, ali kada se ti ciljevi ostvare, oni ispare kao rosa. No, dok u Lepoj Vidi ta čežnja ostaje kao neispunjena pjesma, u Godecu, koji sam skladao prema Prešernovoj pjesmi *Ženska vjernost*, čežnja se iskupljuje u spoznaji da je prava sreća u preobrazbi, odnosno da se okorjela radost javlja u čovjeku

Kraška vas
(Srečko Kosovel)

Vilko Ukmar

Andante

pp Sam, — — — — —

čez — — — — — vas. — — — — —

pp Sam — — — — —

Bur — — — — — ja,

p — — — — — *mp* vle — — — — —

bur — — — — — ja

bur — — — — — ja

bur — — — — — ja

— mäh — — — — — tu — li — jo — — — — — la — — — — — tni — — — — — ki

ZKOS
Ed. id. 119

Ukmar V., *Kraška vas / Kraško selo*, tisak ZKOS-Ed. DSS 19, 1977., fragment.

kada svoje osobne sklonosti preusmjere u opću ljudsku sreću. Dakle, oba su baleta iznutra povezana. Oni se međusobno nadopunjuju, a kada se kroz oba uzastopno razvija ista ideološka nit, s rješenjem na kraju drugoga, oboje čine cjelinu...»

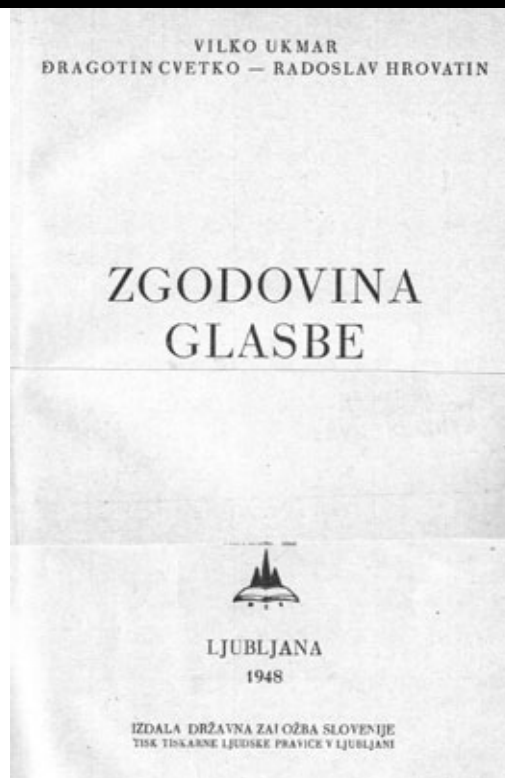
Za svoj životni rad je Ukmar godine 1985. primio još veliku *Prešerenovu nagradu*.

Od orkestralnih i koncertantnih Ukmarovih radova postoje još *kantate: Integrali* za tenor, zbor i orkestar (1972.), *Alarm* za bariton, zbor i orkestar (1977.) i *Starka za vasjo / Starica iza sela* za bariton, dječji zbor i orkestar (1981.), *Transformacije* za harfu, gudače i udaraljke (1973.), *Materi / Majci* (1976.), *Koncert* za violončelo i orkestar (1977.), *Violinski končertino* (1979.) i dr. U komorno-glazbenom i solističkom opusu iz Ukmarovih radova treba izdvojiti još: dva *Gudačka kvarteta* (1954. i 1959.); za klavir: *Ekspresije* (1956.) i *Sedem / Sedam partenija* (1965.); za violončelo i klavir: *Novele* (1960.) i *Canzon da sonar* (1979.), *Memoari* za harfu solo (1964.), *Sonata / Imaginacije* za violinu i klavir (1967.), *Astralna erotika* za glas i klavir (1968.) i dr.

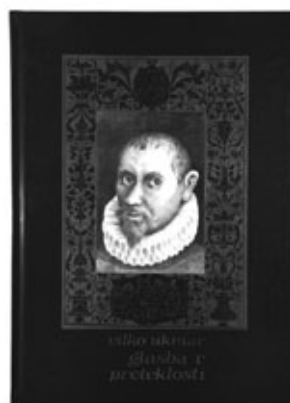
UMJETNIČKI I ZNANSTVENI RAD

Još prije Drugoga svjetskog rata Ukmar se grčevito uhvatio svog umjetničkog i znanstvenog etosa. On ga je pratio kroz život u umjetnosti, pedagogiji i u znanosti:

»(...) Prava umjetnost je dana čovjeku da ga vodi istini, dobru i ljepoti, a da ga u isto vrijeme sjedini sa suštinom božanskog duha koji sve obuhvaća i na taj način mu pomaže u rješavanju misterija života, što je čovjekova najveća čežnja. Glazba je, međutim, najveći odgovor kozmič-

Povijest glazbe, 1948.

Glazba u prošlosti, 1972.

kog života i stoga je sposobna najizvornije prenijeti univerzalnu istinu, dobru i ljubav, stopljene s Božjim duhom u jedinstvenu ideju. Ali samo ako je stvoren intuitivno iz ljudskog duha, koji je otvoren prema van za primanje iz svemira, a nikada ako je egocentrično introvertiran, vezan za materiju i ovisan o pukoj racionalnoj

logici...« (V. Ukmar, *Po lepoti k resnici / Po lepoti ka istini*, 1972.).

On je koautor prve slovenske glazbene povijesti (*Zgodovina glasbe / Povijest glazbe*, 1948. zajedno s D. Cvetkom i R. Hrovatinom)

Na ljubljanskoj AG je 2005., u okviru redovnih godišnjih (međunarodnih znanstvenih) simpozija, organiziran simpozij posvećen V. Ukmaru. O različitim pogledima i o cjelokupnom Ukmarovom obolu života i rada predavali su: Primož Kuret, Kristijan Ukmar, Breda Oblak, Lučka Winkler Kuret, Darja Koter, Jernej Weiss, Gregor Pompe, Andrej Misson, Ivan Florinajc, Franc Križnar, Jože Humer i Zoran Krstulović. Sljedeće godine (2006.) izašao je zbornik s ovim referatima kao

6. svezak ove serije: *Vilko Ukmar 1905.-1991.*

Ukmarov konačni filozofski i estetski glazbeni rad svakako predstavlja njegov traktat *Poglavlja iz glazbene estetike / Poglavlja iz glazbene estetike* (Ljubljana, *Glasbenamatica*, 2007.), koji se temelji na prethodnim spoznanjima esteta, muzikologa,

povjesničara umjetnosti i Ukmarovih prethodnika i uzora: Guida Adlera, Franceta Vebera, Izidora Cankara i Stanka Vurnika. Ukmarov rad je pravi konglomerat različitih idejnih i životnih slojeva. Autor je u posljednjim godinama života nastavio oplemenjivati djelo, uključujući i promišljanja koja ne pripadaju izričito području glazbene estetike. Ukmarove izvedbe nisu samo odnekud došle, već su se organski uklopile u širi europski intelektualni prostor u kojemu je bila očita nasušna potreba za estet-

skim promišljanjem, u njegovu slučaju glazbeno-estetski utemeljena.

Ukmar je jedan od rijetkih koji nam je pokušao ponuditi profesionalno razvijene alate za razumijevanje glazbe. Ali njegovo razmišljanje je ostalo nedovršeno. Njegova pažnja i promatranje filozofskih elemenata važni su pokazatelji – ističu da mu je bio potreban širi filozofski okvir – što se tu i tamo naglašava u ovom tekstu. Zbog skromnije literature o slovenskoj glazbenoj estetici u međuratnom i poratnom razdoblju (ne smijemo zaboraviti da su ubrzo utihnuli Vurnik i Marij Kogoj, najzanimljiviji autori glazbenoestetske misli kod nas u tom razdoblju), Ukmarov posljednji spis tim je važniji.

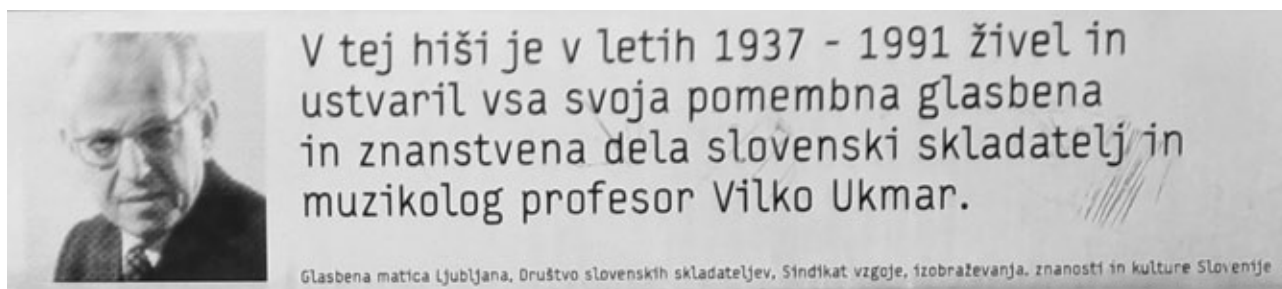
ORIS

Skladatelj i muzikolog V. Ukmar nakon prve je diplome zapravo bio pravnik. Tu dužnost nikada nije obnašao, ali mu je možda dobro došla u godinama između 1939. i 1945., kada je za cijelo vrijeme rata bio ravnatelj ljubljanske Opere. Inače, u slovensku glazbu ušao je kao skladatelj, muzikolog i pedagog, za što je imao i formalno obrazovanje.

Kao skladatelj proizašao je iz kasnog romantizma, ubrzo uvodeći elemente impresionizma, a kasnije i ekspresionizma. U svojim je djelima koristio i dodekafonsku tehniku (dvanaesttonska glazba) i elemente neoekspresionizma. Njegov opus obuhvaća sva skladateljska područja osim opere. Samo je DSS objavio 28 primjeraka Ukmarova opusa i CD sa sve tri njegove simfonije (izdanja DSS-a).

Svoj je opus dodatno proširio izvornim glazbenoznanstvenim radom na području muzikologije. U tim

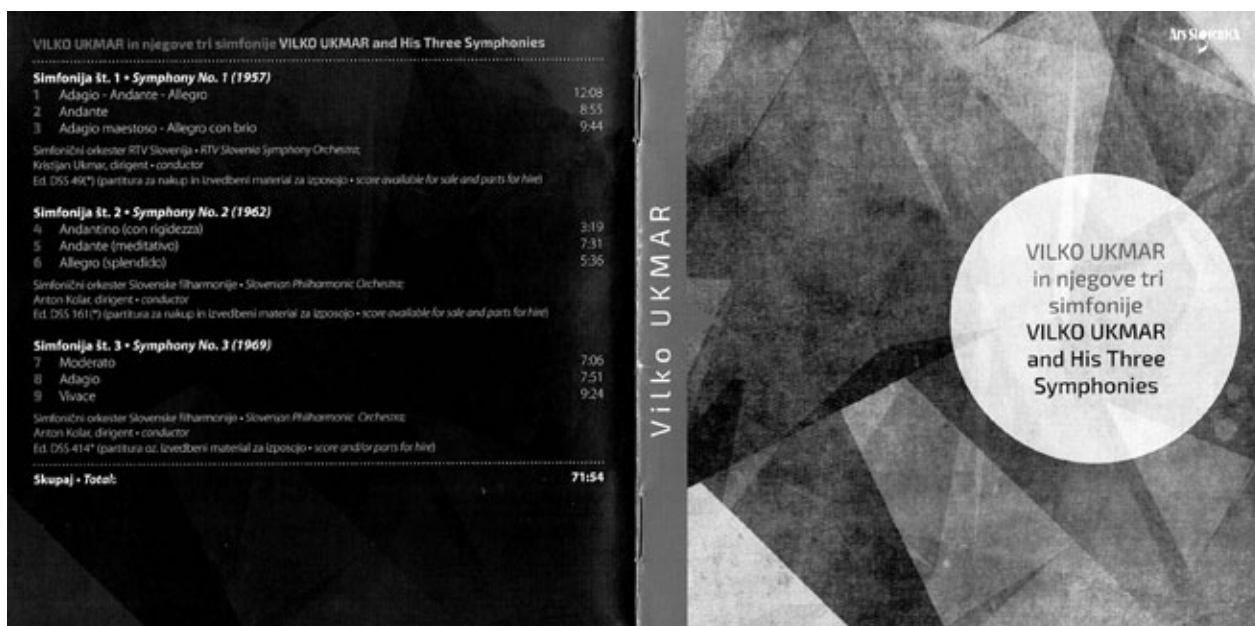

Spomen-ploča u ljubljanskoj Oražnovoj ulici 3.

djelima Ukmar posebnu pozornost posvećuje stilsko-estetskim pitanjima. Kao autor prve svjetske glazbene povijesti na slovenskom, oslanja se na stilsku periodizaciju Guida Adlera, koju prilagođava vlastitim pogledima i načelima umjetničko-povijesnih škola Maxa Dvoržaka i našeg Izidora Cankara. Njegovo jedinstveno i originalno istraživanje kritike i estetike

donijelo mu je gotovo 11. Božju zapovijed: »putem ljepote do istine«. Pritom je svoj jedinstveni kršćanski etos povezao s traktatima, esejima, raspravama i predavanjima, te je tu misao usko isprepleo između skladane glazbe i pisane riječi. Sve svoje aktivnosti Ukmar je isprepleo u svoje tri najvažnije djelatnosti u glazbi: umjetnosti, pedagogiji i znanosti.

CD-Ed. DSS, 2018.